

LIKABEHANDLING OCH TILLGÄNGLIGHET INOM KULTURPOLITIKEN I FINLAND

Tillgänglighet innebär att man beaktar människors olika behov och främjar likabehandling. Likabehandling innebär att alla människor är jämlika oberoende av sina egenskaper. Tillgänglighet inom konst och kultur innebär att alla har lika rättigheter och möjligheter att utvecklas, använda konst- och kulturtjänster samt delta i konst- och kulturlivet, även genom ett eget skapande och som professionell. Diskrimineringslagen förpliktar till åtgärder som främjar tillgänglighet.

MALET ÄR EN JÄMLIK KULTURPOLITIK

I Cupores forskning framkommer att främjandet av likabehandling och tillgänglighet inte förverkligas endast genom enskilda utredningar, politiska program eller stödformer. Det borde därför beaktas bättre än tidigare även i konst- och kulturpolitikens metoder, skeden och olika stadier, samt inom planering, verkställande och utvärdering. Att främja likabehandling inom olika befolkningsgrupper på olika håll i Finland förutsätter klara målsättningar. Inte bara staten utan även kommunerna har ett centralt ansvar i det här arbetet.

Förslag till främjande av likabehandling:

■ **Tillgänglighet och likabehandling skall beaktas i konstens och kulturens offentliga finansiering**, till exempel när statsunderstöd beviljas och i arbetet med statsandelsreformen. Utöver utbud borde konst- och kulturorganisationer beakta tillgänglighet och likabehandling även i innehålls-, dokumentations- och upphandlingsfrågor.

■ **I arbetet med att avveckla strukturell diskriminering är den viktigaste faktorn attityder**, då lagstiftningen redan förväntar att förutsättningar finns för att uppnå tillgänglighet och likabehandling. Beslutsfattare inom kulturpolitiken bör känna till de hinder som speciellt minoriteter och konstnärer med minoritetsbakgrund möter. Olika gruppers kulturverksamhet samt deras tillgång till konst och kultur gynnar hela samhället.

■ **Alla skall ha möjlighet att delta i konst- och kulturlivet och vara med i beslutsfattandet om det**. I det kulturpolitiska beslutsfattandet samt

i förebyggande och uppföljning av åtgärderna skall transparens, klarspråk och olika gruppers representation garanteras. Likabehandling skall beaktas även när man ställer upp målsättningar, i kunskapsbasen, statistiken samt i resursfördelningen.

■ **Hinder för förverkligandet av kulturella rättigheter skall medvetet undanröjas**. Människors olika bakgrund och egenskaper kan försvaga kulturellt deltagande. Oavsett detta har alla rätt att uppleva och utöva konst och kultur. Det här bör synas även i konstnärspolitiken och i stödet till konstnärligt utövande.

■ **Deltagandet i konst och kultur påverkas av flera faktorer, och deltagarna borde behandlas som individer istället för att delas in i förutbestämda fack**. Minoritets- och specialgruppers konstskapande och -konsumtion stöds ofta genom olika specialåtgärder. Målsättningen borde ändå vara att bryta ner strukturer som skapar ojämlikhet och att förverkliga kulturella rättigheter.

■ **Att främja likabehandling och tillgänglighet är inte begränsat till kulturpolitiken, utan är en uppgift även för andra ministerier och politikområden**. Det behövs en övergripande syn och ett samarbete mellan olika sektorer både på statlig och kommunal nivå.

Kulturella rättigheter är mänskliga rättigheter som tillhör alla. De utgör grunden för politiken som främjar likabehandling och tillgänglighet.

Likabehandling

- Likabehandling innebär att **alla människor är lika värda**. Likabehandling är en grundläggande rättighet.
- I ett rättvist samhälle skall alla människor **ha lika rätt till** utbildning, arbete och olika tjänster.
- http://www.yhdenvertaisuus.fi/vad_da_equality_fi/

Tillgänglighet

- Det är **bra att använda tillgängliga tjänster eller produkter oberoende av användarnas olika egenskaper**. Tillgänglighet tar i beaktande samhällets mångfald.
- God tillgänglighet innebär att tillgänglighet beaktas i **attityder, kommunikation, strategier och utrymmen**.
- Tillgängligheten ökar också då deltagande och förståelse stöds och man erbjuder information och upplevelser genom olika sinnen.
- **Tillgänglighet är inte samma sak som tillgång till**. Tillgång till betyder att en tjänst eller produkt finns att tillgå, men det betyder inte att den är fungerande eller tillgänglig.

Delaktighet och deltagande i kultur

- Att öka olika befolkningsgruppers deltagande är ett av kulturpolitikens strategiska mål.
- Delaktighet betyder att man deltar i verksamhet som för en själv känns viktig och betydelsefull. **God tillgänglighet är en förutsättning för att uppleva delaktighet**.
- Delaktighet i närmiljön och samhället samt **deltagande i kultur förstärker demokratin**.

LINJEDRAGNINGAR GÄLLANDE TILLGÄNGLIGHET

Enligt undervisningsministeriets strategi (*Opetusministeriön strategia 2020*, 2009) är Finland 2020 världsledande inom kunnskap, deltagande och kreativitet, ett land där medborgarna har lika möjlighet till individuell utveckling och aktivt medborgarskap. Målsättningen förutsätter åtgärder som stöder allas deltagande. Den offentligt stödda verksamheten och politiken skall forma samhället mer likvärdigt. Här krävs det tydliga målsättningar och åtgärder även inom kulturpolitiken.

I Europarådets rapport *In from the Margins* (1998) beskrevs hur offentliga åtgärder som främjar likabehandling borde koncentrera sig allmänt på alla befolkningsgrupper istället för att minoriteter stöds genom skilda stödformer. Kulturpolitiken borde

förnyas så att den beaktar konstens och kulturens mångfald på ett jämlikare sätt.

Både grundläggande rättigheter och kulturella rättigheter är en viktig utgångspunkt för statens kulturpolitik. I grundlagen regleras bildningsmässiga rättigheter och rätten till ett eget språk och en egen kultur.

Rättvis kultur -rapporten (2006) lyfte fram kulturella rättigheter i den allmänna diskussionen. Rapporten definierade kulturell likabehandling som en av kulturpolitikens etiska utgångspunkter, vilket förutsätter att offentliga konst- och kulturinstitutioner samt andra konst- och kulturaktörers beaktar obehindrad tillgänglighet och likabehandling. Kulturella rättigheter är mänskliga rättigheter som tillhör alla. De är

väsentliga för identitet, självbestämmande och självkänsla.

I **Statsrådets redogörelse om kulturens framtid** (2011) föreslogs att man skulle främja olika befolkningsgruppers tillgänglighet och möjlighet att uttrycka sig i relation till sin kultur så att kulturella rättigheter förverkligas.

I slutrapport av arbetsgruppen för konstens och kulturens tillgänglighet (**Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti**, 2014) förutsätter man åtgärder som stöder deltagande för att man ska uppnå lika möjligheter att delta. Stöd behövs både till användning av konst- och kulturtjänster samt till utbildning och arbete inom fältet.

I **Undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska strategi 2025**

(2017) kopplas tillgänglighet och likabehandling fortfarande till samma målsättningar: olika gruppers möjligheter att upprätthålla och utveckla det egna språket och den egna kulturen, de kulturella och språkliga rättigheternas förverkligande, samt förverkligandet av tillgänglighet, hinderlöshet, och jämlikhet i konst- och kulturtjänster.

Det nuvarande **regeringsprogrammets** (2015–2019) **spetsprojekt** främjar konstens och kulturens tillgänglighet genom två åtgärder: genom att öka på barn och ungas möjligheter att delta i konst och kultur i skolor samt främja de olika konstformernas och kulturtjänsternas utbud och användning inom social- och hälsovården.

Modellerna i England och Sverige

Kulturrådet och Arts Council England som administrerar den offentliga finansieringen av konst och kultur har finansieringsmodeller för tillgänglighet som skiljer sig från den finländska stödpolitiken.

Kulturrådet

har inkluderat likabehandlingssynpunkter som en del av alla förutsättningar för stöd. De skyldigheter som ställs på stödmottagarna utformades tillsammans med konst- och kulturaktörerna. Att försumma ansvaren kan leda till indragna stöd. Genom samarbetet kom man fram till diskussioner om vad tillgänglighet betyder inom konst- och kulturfältet. Förslaget om en förändring av stödpolitiken kom från regeringen. Regeringens stöd var avgörande för att förändringen skulle lyckas.

http://www.kulturradet.se/sv/publikationer/_Kultur-for-alla--inget-hinder

Arts Council England

delar ut understöd riktat till olika projekt som främjar tillgänglighet och likabehandling enligt prioriteringsområden. Prioriteringsområden gäller alla ett par år i taget. Utöver det skall alla mottagare av understöd ta i beaktande främjandet av likabehandling i sin verksamhet. Ifall mottagaren av understöd inte kan visa hur likabehandling beaktas i deras verksamhet är det inte givet att de godkänns under följande stödperiod.

www.artscouncil.org.uk/publication/equality-diversity-creative-case

SERVICEN KULTUR FÖR ALLA

arbetar, med stöd från undervisningsministeriet, för att främja likabehandling. Servicens uppdrag är att erbjuda konst- och kulturaktörer information och stöd gällande tillgänglighet och mångfald.

www.kulttuuriakaikille.fi/se.php

STATISTIK OCH FORSKNING

I utvärderingen av hur kulturella rättigheter och behov uppnåts måste man mångsidigare än tidigare identifiera de olika befolkningsgrupperna. Att betrakta olika personer och deras position i olika special- och minoritetsgrupper försvåras av att omfattande statistik saknas.

Statistikproducenter bör utveckla statistikföringen för att identifiera strukturell diskriminering och minoritetsgruppernas position. Olika indikatorer bör utvecklas för att få fram information som främjar tillgänglighet till konst och kultur. En tillräcklig kunskapsbas leder till att man kan betrakta den inverkan tillgänglighetens förverkligande samt olika gruppers kulturkunnande har och detta skulle skapa bättre förutsättningar för utvärdering av effektiviteten.

Diskrimineringslagen

- Myndigheterna har som skyldighet att följa likabehandling
- Ingen får diskrimineras på grund av ålder, ursprung, nationalitet, språk, religion, livs-åskådning, åsikt, politisk verksamhet, verksamhet i fackförbund, familjerelationer, hälsotillstånd, funktionsnedsättning, sexuell identitet eller annan personinriktad orsak.
- Lagen förbjuder både direkt och indirekt diskriminering. Lagen tillåter berättigad positiv särbehandling.
- Instanser med fler än 30 anställda skall ha en plan för att främja likabehandling.
- Jämställdhet mellan könen regleras i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Mer information:

Kangas, Anita (2017). *Removing Barriers. Participative and Collaborative Cultural Activities in KUULTO Action Research*. Cupore webpublications 44.

Lahtinen, Emmi & Jakonen, Olli & Sokka, Sakarias (2017). *Yhdenvertainen kulttuuri! Selvitys vammaisyhteisöjen kulttuuri-toimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen myönnettävistä valtionavustuksista*. Cuporen verkkojulkaisuja 41.

Portolés, Jordi Baltà & Šešić, Milena Dragičević (2017). *Cultural rights and their contribution to sustainable development: implications for cultural policy*, International Journal of Cultural Policy, 23:2, 159-173.

Pyykkönen, Teijo (2016). *Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyö valtion liikuntapolitiikassa*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2016:1.

Rautiainen, Pauli & Lavapuro, Juha & työryhmä (2016). *Ihmisoikeusindikaattorien käyttäminen Suomen perus- ja ihmisoikeus-tilanteen seurantaan*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 36/2016.

Virolainen, Jutta (2015). *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Cuporen verkkojulkaisuja 26.